

ПРЕПОРАКИ, ПРЕДЛОЗИ И АКЦИСКИ ПЛАН ЗА СИСТЕМСКО ЗАЈАКНУВАЊЕ И ЗГОЛЕМУВАЊЕ НА УЧЕСТВОТО НА МЛАДИТЕ ВО УЧИЛИШНИОТ СПОРТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

УДК: 796.034-057.874:061.237 (497.7)

Александар Туфекчиевски

Федерација на училишен
спорт на Македонија,
Република Македонија
Ел. пошта:
biotufek@yahoo.com

**Александар Ацески
Герман Боглев
Славчо Давитковски**

**Мустафа Алиу
Зоран Т. Поповски
Глигор Христов**

АПСТРАКТ

Активното вклучување на учениците во спортските училишни активности е клуч за зголемување на масовноста во спортот. Преку отворањето на училишни спортски клубови се отвора можност за поголема застапеност на ученици во спортот. Оваа можност од друга страна дава перспектива во зависност од обемот на активностите на училишните спортски клубови, дополнително да се вработат невработени стручни лица кои имаат соодветен степен на образование.

Клучни зборови: училишен спортски клуб, финансирање, масовност, стручни лица.

PRESCRIPTIONS, SUGGESTIONS AND ACTION PLAN FOR SYSTEMATIC ENLARGEMENT OF CHILDREN INVOLVEMENT IN SCHOOL SPORT IN REPUBLIC OF MACEDONIA

¹Alexandar Tufekchievski, ¹German Boglev,
¹Mustafa Aliu, Slavcho Davitkovski, ²Zoran T.
Popovski, ³Alexandar Aceski, ¹Gligor Hristov
¹ Macedonian School Sport Federation,
Republic of Macedonia
² School Sport Association of Municipality
Karposh
³ „Ss. Cyril and Methodius“ University in
Skopje, Faculty of Physical Education, Sport
and Health, Republic of Macedonia

ABSTRACT

The active involvement of students in school sports activities is the key for enlargement in sport participation. Through opening school sport clubs the opportunities for the students to be involved in sport bigger. This opportunity of the other hand gives a perspective according to the size of activities of the school sport clubs, additionally to be employed the unemployed expert persons who have appropriate degree.

Key word: school sport clubs, finance, massive, expert persons.

ВОВЕД

Сериозната иницијатива на државата за градење на спортски објекти отвора вистинска перспектива за развој на спортот во Република Македонија. Овие препораки, предлози и акциски план се во функција на зајакнување на организацискиот модел и зголемување на учеството на младите во училишниот спорт со кој веруваме дека ќе се постигнат поефикасни резултати во развојот на масовен и квалитетен училишен спорт, како и на целокупниот спорт во нашата држава.

Имајќи ги предвид стратешкото значење на училишниот спорт за развој на целокупниот спорт, неговиот придонес за антрополошкиот развој на младата генерација и неговата позитивна улога во борбата против пороците, неопходно е да се посвети поголемо внимание на перспективите на училишниот спорт во Република Македонија. Основните предуслови за успешно функционирање на училишниот спорт се: стручниот кадар, спортските објекти во училиштата, интересот на учениците за спортување и, се разбира, организирањето на воннаставни активности.

Организирањето на училишниот спорт започнува со стручните активи на наставниците по физичко и по здравствено образование во основните, односно со професорите по спорт и спортски активности во средните училишта, кои во суштина претставуваат училишни спортски друштва. Потоа училишните спортски друштва (клубови) заради вклучување во системот на натпревари надвор од училиштето се здружени во општински – градски (регионални) организации за училишен спорт, кои се членки во Федерацијата на училишен спорт на Македонија.

Ваквиот начин на организирање го овозможува **класичниот систем на натпревари** почнувајќи со меѓуодделенски, преку општински, зонски, меѓузонски (регионални) и завршувајќи со државни првенства и училишни државни игри, што во непарните години се одржуваат за основните училишта, наречени **државни спортски игри (мали олимписки игри)**, а во парните години за средните училишта, наречени **гимназијади**. На крај од вертикалното организирање, на секои две години се одржуваат светски првенства и гимназијади. Овој класичен систем на натпревари подразбира примарно квалитет каде што до израз доаѓаат најталентираните ученици кои во најголем број се вклучуваат во клупскиот спорт.

ПРЕПОРАКИ

За помасовно ангажирање на учениците во спортските активности во рамките на училиштето и општината, од страна на **Министерството за образование и наука, Агенцијата за млади и спорт и Федерацијата на училишен спорт на Македонија** се покренува иницијатива со препораки за проширување на постоечкиот организациски модел во согласност со актуелниот процес на децентрализација, што е поволен за зајакнување и за проширување на општинскиот училишен спорт. Имено, покрај квалитетниот училишен спорт, кој традиционално половина век успешно функционира, се отвора перспектива за масовниот училишен спорт организиран од училишните спортски клубови (друштва) и општинските сојузи, односно здруженија за училишен спорт.

Масовниот училишен спорт перспективно може да се развива во два сегмента. Првиот е со отворање **спортски школи**, а вториот е **забавен училишен спорт**.

Спортските школи се наменети за учениците кои се заинтересирани за одредена спортска дисциплина и подразбира нивно вклучување во училишниот и општинскиот систем на натпревари во пет категории посебно за двата пола. Првата категорија е за учениците од четврто и петто одделение, втората за шесто и седмо, третата за осмо и деветто одделение во основните училишта, а четвртата за прва и втора и петтата категорија за трета и четврта

година во средните училишта. Спортските школи во училиштата поткрепени со овој систем на натпревари претставуваат вистински темел за квалитетниот училиштен спорт каде што понатаму најдобрите ученици во дадениот спорт ги бранат боите на своето училиште во класичниот систем на натпревари до највисоко ниво.

Перспективата на потсистемот спортски школи организиран од училишните спортски клубови е голема, што се потврдува со позитивните искуства во повеќе училишта и општини каде што директорите и градоначалниците го поддржуваат овој концепт. Имајќи ги предвид сите предуслови за организирање на спортски школи, без поголеми потешкотии, земајќи го предвид и принципот на самофинансирање, може да се активираат повеќе вработени и невработени стручни лица и голем број ученици.

Вториот сегмент во масовниот училиштен спорт наречен **забавен училиштен спорт** се однесува за учениците од одделенска настава од прво до петто одделение од основното образование. Овај забавен концепт подразбира активности со сите ученици од одделенска настава каде што играта има доминантно место во програмата проткаена со основна спортска техника од разни дисциплини. Имајќи ги предвид досегашните искуства во оваа сфера, постојните просторни услови со кадровскиот потенцијал во училиштата, како и големиот интерес на учениците за спортување, интересот на родителите за спортување на нивните деца и големиот број на невработени професори по физичка култура, реално може да се очекува ангажирање на поголем број стручни лица и масовно вклучување на учениците од одделенска настава во спорт.

Редовната настава по предметот физичко и здравствено образование за учениците од прво до петто одделение се реализира со фонд од три часа неделно. Поради потешкотиите за организирање на оваа настава, добро е на еден редовен час во неделата да се ангажира стручно лице со завршен факултет за физичка култура, а исто така и на еден воннаставен час според програмата на училишниот спортски клуб.

Имајќи го предвид искуството на Федерацијата на училиштен спорт на Македонија и непосредната поддршка од Министерството за образование и наука заедно со Агенцијата за млади и спорт, а особено од општините, односно единиците на локална самоуправа и училиштата, **веруваме дека примената на препораките за овој проширен организациски модел видно ќе го зголемат процентот на учениците ангажирани во спорт**, што претставува заеднички интерес и на спортот и на образованието, а со тоа и на целото општество.

ПРЕДЛОЗИ

1. Еден од примарните приоритети во наредните години е **формирање на училишни спортски клубови** и општински сојузи за училиштен спорт, како правни лица, преку кои на легален начин ќе се отвораат спортски школи во кои ќе се ангажираат и невработени стручни лица од областа на спортот.

2. За таа цел неопходна е поинтензивна соработка со локалната власт и со раководството на училиштето, со што ќе се овозможи и поголем развој на општинскиот систем на натпревари во повеќе возрасни категории и повеќе спортови. За остварување на тоа предложени се **одговорни лица (координатори) за развој на општински училиштен спорт** во сите општини, односно региони, што треба да се поддржат и од централната и од локалната власт преку Федерацијата на училиштен спорт на Македонија. Исто така потребно е **вработување на три стручни лица** во Федерацијата.

3. Започнување на помасовно **организирање на спортски активности со учениците од одделенска настава** преку сегментот забавен училиштен спорт, каде што може да се очекува активирање на поголем број невработени стручни кадри од физичкото образование и спортот.

4. Да се изготви **правилник** за користење на спортските објекти по завршување на наставата од страна на Министерството за образование и наука со што ќе се обезбеди

приоритет во користењето на спортските објекти за потребите на училишните спортски клубови и општинските сојузи што се членки во Федерацијата на училиштен спорт на Македонија, вклучувајќи ги и тренинзите и натпреварите.

5. Пријавување на поголем број на спортски екипи за натпревари на општинско ниво од сите основни и средни училишта, односно со минимум два спорта и обезбедување финансиски средства во сите училишта за учество и за наградување на наставниците и на професорите.

6. Постепеното трансформирање на системот на натпревари од турнирски во општински – градски, зонски, регионални и државни спортски лиги, претставува добра перспектива за развој на училишниот и клупскиот спорт. Исто така системот на натпревари да се збогати со повеќе возрасни категории усогласени со Меѓународната федерација на училиштен спорт (ИСФ), така што со минимум една екипа Македонија да учествува на светските првенства и на гимназијади. За спортовите каде што има помала масовност во младинските категории (гимнастика, атлетика, пинг-понг, одбојка и други) да се организира единствен систем на натпревари во соработка со соодветните национални спортски федерации.

7. Вклучување на ученици со телесен инвалидитет и пречки во развој, односно посебни потреби во систем на натпревари со прилагодена програма.

8. Континуирана едукација во училишниот спорт и воведување на лиценци.

9. Базичните и традиционалните спортови и активности што тешко се одржуваат со самофинансирање (атлетика, гимнастика, борење, бокс, кајак, пинг-понг, шах, скијање, пливање, планинарење со логорување и други) да се поддржат со субвенции од државата од централната и од локалната власт преку проекти на Федерацијата на училиштен спорт на Македонија.

10. Продолжување на градење нови спортски објекти во образовниот систем и реновирање на постоечките со обезбедување на спортска опрема во основните и во средните училишта.

11. Отворање на повеќе паралелки со програми на спортска гимназија во поголемите градови каде што ќе се прифаќаат спортските таленти.

12. Да се овозможи вработување на наставници по физичко и здравствено образование во одделенската настава во основните училишта.

13. Создавање на информациски систем за следење на физичкиот развој, моторните и функционалните способности на учениците и подигнување на свеста за превентивна здравствена контрола на сите ученици вклучени во училишните спортски клубови.

14. Вработување на тренери во училиштата.

АКЦИСКИ ПЛАН

Имајќи ги предвид препораките и клучните предлози за развој на училишниот спорт, како и сопствените и меѓународните искуства во овој стратешки сегмент за развој на целокупниот спортски систем, во наредните неколку години особено внимание треба да се посвети на организацискиот модел. Имено, досегашното организирање во училишниот спорт примарно беше посветено на класичниот систем на натпревари каде што во последниве неколку години учеството на младите изнесуваше од 8% до 10%, односно околу 35.000 ученици од основните и од средните училишта во Република Македонија. Во поразвиените земји од Европската унија просечната застапеност на учениците во училишниот спорт е од 30% до 40%, а со цел во блиска иднина да се достигне над 50%. Во земјите од поблиското опкружување – Србија, Хрватска и Словенија, состојбата во масовноста е слична со нашата земја.

Мерки, активности и проекти за 2014 година

1. Министерството за образование и наука со Бирото за развој на образованието да донесе **регулатива за задолжување на сите основни и средни училишта да учествуваат со минимум два спорта на општинските натпревари**, координирани од Федерацијата на училиштен спорт на Македонија. Со оваа мерка се очекува двојно зголемување на учеството на ученици во училишниот спорт, односно повеќе од 20%. Постапката да заврши до јуни и да започне да се применува од учебната 2014/15 година.

2. Министерството за образование и наука да **обезбеди наменски финансиски средства за училиштен спорт за сите основни и средни училишта** наменети за организирање на меѓуодделенски, односно меѓукласни натпревари на училишно ниво и за учество и наградување на наставниците за општинските натпревари. Постапката да заврши до јуни и да започне да се применува од учебната 2014/15 година.

3. Министерството за образование и наука да **назначи одговорно лице** за училиштен спорт и да подготви **правилник** за користење на училишните спортски објекти по завршување на наставата со кои ќе се обезбеди приоритет во користењето од страна на училишните спортски клубови и општинските сојузи-членки на Федерацијата на училиштен спорт на Македонија, вклучувајќи ги и тренинзите и натпреварите. Правилникот да се донесе до јуни и да започне да важи од учебната 2014/15 година. Одговорно лице да се определи во јануари.

4. Министерството за образование и наука, Агенцијата за млади и спорт, Заедницата на единиците за локална самоуправа и Федерацијата на училиштен спорт на Македонија да потпишат **меморандум за соработка во училишниот спорт** (февруари).

5. Интензивирање на соработката со медиумите, а особено со **Македонската телевизија како медиумски покровител** на огромниот број натпревари на сите нивоа (општински, зонски, регионални, државни и меѓународни) во училишниот спорт. Да се направи заедничка координација со Агенцијата за млади и спорт, Министерството за образование и наука, Федерацијата на училиштен спорт на Македонија и Македонската телевизија во јануари.

6. **Владата на Република Македонија со соодветна правна регулатива да овозможи од општините финансиска поддршка за реализација на програмите на општинските сојузи на училиштен спорт и на училишните спортски клубови.**

7. Федерацијата на училиштен спорт на Македонија во програмата за организација и за реализација на општинскиот систем на натпревари на зонскиот, на регионалниот, на државниот и на меѓународниот систем на натпревари, вклучувајќи го работењето на канцелариите на Федерацијата и професионално вработените и повремено ангажирани лица, планира тековни средства како во претходните години. **Класичниот систем на натпревари за основните и за средните училишта во машка и женска конкуренција се реализира во пинг понг, шах, стрелаштво, карате, џудо, борење, кајак, пливање, гимнастика, скијање, тенис, фудбал, одбојка, кошарка, ракомет, фудбал, атлетика, бадминтон и други спортови.** Во системот се вклучени и учениците со телесен инвалидитет и пречки во развој.

8. Владиниот проект **„Училишни спортски кампови со познати спортски имиња“** организиран од Министерството за образование и наука, Агенцијата за млади и спорт и Федерацијата на училиштен спорт на Македонија успешно се реализира изминативе 4 години.

9. Проектот поддржан од Владата за **континуирана едукација на наставниците по физичко и здравствено образование** организиран од Факултетот за физичка култура, Федерацијата на училиштен спорт на Македонија, Бирото за развој на образованието, Агенцијата за млади и спорт и Министерството за образование и наука, две години успешно се реализира. Во октомври и ноември во 6 региони.

10. Владиниот проект „Училишни првенства во голем фудбал“ три години успешно функционира во делот на системот на натпревари во Федерацијата на училиштен спорт на Македонија. Вториот дел од проектот поради ограничени финансиски средства не се реализираше, а се однесува на отворање на фудбалски школи на новоизградените игралишта во рамките на училишните спортски клубови. За реализација на овој проект извршени се подготовки за започнување на 30 фудбалски школи (јануари-декември). Со реализација на овој проект се очекува да бидат опфатени околу 1.500 ученици.

11. Проектот „Забавен училишен спорт“ се однесува на учениците од одделенска настава со цел да се опфати и овој сегмент на образованието со дополнителна спортска активност. Во него можат да се вклучат и невработени стручни кадри, за почеток околу 50 школи и околу 2.500 ученици во рамките на училишните спортски клубови. Финансирањето да се поддржи со дел од Федерацијата на училиштен спорт на Македонија, со дел од општините и со дел од самофинансирање (јануари-декември).

12. **Базичните и традиционалните спортови** што тешко се одржуваат со самофинансирање (атлетика, гимнастика, борење, бокс, кајак, пинг-понг, шах и други) и се во стагнација можат да се развиваат преку училишните спортски клубови со **субвенции од државата**. За почеток можат да се организираат по 5 спортски школи за наведените спортови, односно вкупно 30, со околу 1.500 нови, млади спортисти (септември-август 2015). Организатор на проектот е Федерацијата на училиштен спорт на Македонија во соработка со националните спортски федерации за посочените спортови.

13. **Тенис, кошарка, ракомет, одбојка, фудбал** и други спортови што се вклучени во натпреварите на училишниот спорт, во рамките на училишните спортски клубови можат да се организираат по **принцип на самофинансирање**. Планирани се 30 спортски школи со околу 1.500 нови, млади спортисти.

14. **Да се вработи едно стручно лице** во Федерацијата на училиштен спорт на Македонија одговорно за основните училишта и за дел од проектите (март).

15. Да се формира **мониторинг група** со претставници од Владата, од Агенцијата за млади и спорт, од Министерството за образование и наука, од Бирото за развој на образованието и од Федерацијата на училиштен спорт на Македонија (март).

Со реализација на предвидените проекти за оваа година се очекува ангажирање на околу 100 невработени стручни лица и активирање на околу 5 илјади нови, млади спортисти. Земајќи ги предвид и учениците кои учествуваат во класичниот систем на натпревари, вкупната бројка на активни ученици во проширениот организациски модел се очекува да достигне околу 40.000 (12%).

Во наредната 2015 година се предвиден истите мерки, активности и проекти со одредени проширувања на бројот на спортски школи, во рамките на училишните спортски клубови. Исто така се планира вработување на едно стручно лице одговорно за средните училишта и за дел од проектите, како и формирање **на судиска организација** за сите спортови во училишниот спорт во рамките на Федерацијата на училиштен спорт на Македонија. Организирање на обука на судиски подмладок во сите актуелни спортови со ученици, средношколци и студенти (100 нови судии) во соработка со другите национални спортски федерации.

Со реализација на предвидените проекти за оваа година се очекува ангажирање на околу 150 невработени стручни лица и активирање на околу 7.500 нови, млади спортисти. Со мерките од Министерството за образование и наука со Бирото за развој на образование за задолжително учество на сите основни и средни училишта на општинските натпревари во училиштен спорт, се очекува стандардната бројка од 35.000 ученици во класичниот систем на натпревари да се зголеми двојно, односно се очекува вкупната бројка на ученици активно вклучени во училишниот спорт да достигне околу 80.000 (25%).

Во следната 2016 година се предвидени истите мерки, активности и проекти со одредени проширувања на бројот на спортски школи во рамките на училишните спортски клубови. Исто така се планира вработување на едно стручно лице одговорно за државните училишни спортски лиги и за дел од проектите (март).

Министерството за образование и наука да овозможи **вработување на 30 спортски тренери во средните училишта** според одредени критериуми.

Министерството за образование и наука со Бирото за развој на образованието, Агенцијата за млади и спорт, Факултетот за физичка култура и Федерацијата на училиштен спорт на Македонија да подготват **информациски систем за следење на физичкиот развој, моторичките и функционалните способности на учениците.**

Со реализација на предвидените проекти за оваа година се очекува ангажирање на околу 200 невработени стручни лица и активирање на околу 10.000 нови, млади спортисти. Се очекува вкупната бројка на активни ученици во училиштен спорт да достигне околу 90.000, односно околу 30% од вкупниот број на ученици од основните и од средните училишта во Република Македонија.

Овие покрупни стратешки определби за развој на училишниот спорт, а со тоа и на спортот во целина се од суштинско значење за отворање на нови хоризонти во севкупниот општествен развој на Република Македонија.

ЛИТЕРАТУРА

Веб-сајт на Федерацијата на училишен спорт на Македонија, www.fusmak.org.mk, пристапено на: 12.12.2013 г.

Тодоров, Н., Спасов, Д. Туфекчиевски, А. (2011). Препораки за систематско зајакнување на училишниот спорт во Република Македонија. Меѓународен стручно-научен собир. Пелистер 2011.

Туфекчиевски, А., Поповски, Т. З., Димовски, В., Боглев, Г. (2008). Развојот на спортот во Република Македонија преку училишниот спорт. Стручно-научен собир, Пелистер 2008.

Кондиција